

LUOVAT MENETELMÄT HOITO- JA KUNTOU- TUSTYÖSSÄ

”Se voi olla sitä arjessa elävää hyvää”

Mari Salminen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2009

Sosiaalialan koulutusohjelma
Hyvinvointiala

Tekijä(t) SALMINEN, Mari	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 03.12.2009
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ( ) saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi LUOVAT MENETELMÄT HOITO- JA KUNTOUTUSTYÖSSÄ – "Se voi olla sitä arjessa elävää hyvää"		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) LUNDAHL, Raija		
Toimeksiantaja(t) Lysti-hanke		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä haettiin vastausta siihen, miten luovat menetelmät saadaan osaksi jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä. Opinnäytetyön tilaaja oli Jyväskylän ammattikorkeakoulun koordinoima ja hallinnoima Lysti, Luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle –hanke. Opinnäytetyö toteutettiin sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Koska sosiokulttuurisen työn keskiössä on ihminen ja hänen elämänsä, käytettiin opinnäytetyössä holistista ihmiskäsitystä ja elämänmerkityksen viitekehystä.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusotteeksi valittiin kokemusten ja merkitysten tutkimiseen hyvin soveltuva fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma. Lysti-hankkeessa aiemmin toteutetun, hoitajille suunnatun kartoituksen pohjalta luovien menetelmien käyttämisen haasteet hoito- ja kuntoutustyössä liittyivät työn organisointiin, joten näkökulman rajaaminen esimiehiin oli perusteltua. Tutkimuksessa mukana oli kuusi esimiestä. Aineisto kerättiin teemahaastatteluin. Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin sana sanalta tekstimuotoon. Aineisto jaettiin merkitysten mukaisiin teemoihin ja analysoitiin.</p> <p>Tutkimuksen tulokset vahvistivat sosiokulttuurisen näkökulman painottamisen merkitystä hoito- ja kuntoutustyössä. Luovat menetelmät vastasivat hoito- ja kuntoutustyön ydintavoitteisiin, joten niitä haluttiin mutta ei osattu käyttää arjen työvälineenä. Luovien menetelmien koettiin tuovan asukkaiden elämään merkitystä ja parantavan vuorovaikutuksen laatua. Hoitajien työhön luovat menetelmät toivat mielekkyyttä ja vahvistivat oman persoonan käyttämistä työvälineenä. Luovien menetelmien vakiintumisen hoito- ja kuntoutustyöhön katsottiin vaativan menetelmien merkityksen ymmärtämistä työn tavoitteiden kannalta, työntekijän oman luovuuden löytämistä, työyhteisön sallivaa ilmapiiriä, esimiehen tukea ja ennen kaikkea menetelmällistä koulutusta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Sosiokulttuurinen työ, hoitotyö, kuntoutus, luovat menetelmät, elämänmerkitys		
Muut tiedot		

Author(s) SALMINEN, Mari	Type of publication Bachelor´s / Master´s Thesis	Date 03.12.2009
	Pages 35	Language Finnish
	Confidential ( ) Until	Permission for web publication (X)
Title CREATIVE METHODS IN NURSING AND REHABILITATION –“That may be the good existing everyday”		
Degree Programme Degree programme in Social Services		
Tutor(s) LUNDAHL, Raija		
Assigned by Lysti -project		
Abstract <p>The aim of this research was to find out how creative methods could be part of the daily work in nursing and rehabilitation. Orderer of this research was Lysti –project. The research was made at sociocultural context and focused on a holistic view and the meaning of life.</p> <p>The research was practised as a quality research. The phenomenological-hermeneutics method was appropriate for finding out chief´s experiences on daily nursing and rehabilitation. Earlier in a professional day of nurses Lysti –project surveyd what kind of challenges was associated by using creative methods in daily nursing or rehabilitation. According to results of the survey the main problem was organizational things. That´s why it was reasonable to limit the viewpoint to the chiefs. There were six chiefs in this research. Data was collected by interviews. Interviews were recorded. Recorded data was written out word by word . Then data brook up into parts and analyzed.</p> <p>The results of this research intensified the meaning of the sociocultural viewpoint in daily nursing and rehabilitation. Creative methods were suitable instruments to achieve the main purpose of nursing and rehabilitation. Nurses wanted to use creative methods but they didn´t have skills to do that. Creative methods gave clients better quality of life and nurses better motivation for work. Interaction became better between nurses and clients. Creative methods should be an important part of work every day. It is possible, if every member of work unit understands the importance of using creative methods. And they can do that, if they have an adequate education.</p>		
Keywords Sociocultural work, nursing, rahabilitation, creative methods, the meaning of life		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat.....	2
1.2 Lysti-hanke	4
2 TIETOPERUSTA.....	5
2.1 Holistinen ihmiskäsitys ja sosiokulttuurinen innostaminen.....	5
2.2 Eettinen kannanotto hoito- ja kuntoutustyöhön.....	6
2.3 Hoito- ja kuntoutustyön arki	7
2.4 Elämän merkitys.....	8
2.5 Luovia työmenetelmiä tarvitaan.....	10
3 OPINNÄYTETYÖN SUORITTAMINEN.....	11
3.1 Opinnäytetyön tehtävät.....	11
3.2 Aineiston keruu ja lähestymistapa	13
3.3 Sisällönanalyysi.....	15
3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kannanotot.....	16
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	17
4.1 Hyvän elämän tavoittelua	17
4.2 Kiirettä ja kohtaamisia	18
4.3 Luovat menetelmät arjen rikastuttajina	19
4.4 Luovalla otteella kiinni oikeisiin asioihin.....	21
4.5 Työntekijä koko persoonallaan.....	21
4.6 Asiakkaana elämänmittainen identiteettikriisi	23
4.7 Henkisesti esteetön työyhteisö.....	24
5 POHDINTA.....	25
LÄHTEET.....	30
LIITE 1: ALKUKARTOITUKSEN KOONTI	34
LIITE 2: HAASTATTELURUNKO.....	35

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Sosiaalialan työtä tulisi tarkastella yhä enemmän kulttuurityönä, jonka tehtävänä on tukea asiakkaidensa merkityksellistä elämää kulttuurisen osallisuuden kautta. Ihmisen olemassaolo saa merkityksensä kaikissa elämänvaiheissaan hänen suhteestaan koettuun ympäristöön. Hoito- ja kuntoutustyön arjessa tarvitaan identiteettiä ja elämän merkitystä vahvistavia työmenetelmiä, jotka liittävät asiakkaan osaksi jotakin suurempaa yhteiskunnallista ja kulttuurista ympäristöä. Vaikka tavoite osuu sosiaalialan työn ytimeen, keinot arjen hoito- ja kuntoutustyössä ovat vähissä. Opinnäytetyöni *Luovat menetelmät hoito- ja kuntoutustyössä - ”Se voi olla sitä arjessa elävää hyvää”* pyrkii osaltaan tavoittamaan hoito- ja kuntoutustyön arjesta niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat asukkaiden kulttuuriseen osallisuuteen. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Jyväskylän ammattikorkeakoulun koordinoima ja hallinnoima Lysti, Luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle – hanke. Lysti-hankkeen tavoitteena on luovan toiminnan menetelmien sisällyttäminen osaksi jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä. Lysti-hanke hyödyntää tämän opinnäytetyön tuloksia tulevissa koulutuksissaan.

Hanna-Liisa Liikanen (2003) nosti luovien menetelmien merkityksen hoito- ja kuntoutustyössä esille jo 1990 YK:n ja Unescon Arts in Hospital – hankkeessa. Arts in Hospital – hankkeen tavoitteena oli taide- ja kulttuuritoiminnan integroiminen osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon hoitotyötä, kuntoutusta sekä työmenetelmiä. Vaikka useilla tutkimuksilla on osoitettu taiteen ja kulttuurin hyödyt ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin (esimerkiksi Hohenthal-Antin 2001, Kemppi 2008, Kallinen 2006, Mustalahti 2006, Seppänen 2006), Liikanen (2003) totesi väitöskirjassaan, ettei taide- ja kulttuuritoiminta ole integroitunut suomalaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin Arts in Hospital – hankkeen tavoitteiden mukaisesti. Niinpä tämän opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, millaiseen todellisuuteen ja miten luovia menetelmiä integroidaan kun niiden halutaan vakiintuvan osaksi hoito- ja kuntoutustyötä. Hoitohenkilökunnalle löytyy

menetelmäoppaita taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämisestä hoito- ja kuntoutustyössä (esimerkiksi Ukkola 2001; Andreev & Eloniemi-Sulkava 2002), mutta tutkimuksia tai kirjallisuutta siitä, kuinka taide- ja kulttuuritoiminta liitetään osaksi hoito- ja kuntoutustyön arkea en löytänyt. HAKKU-projektin loppuraportissa ”Hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista” (Lehtonen, Ahoranta, Erämaa, Kosonen & Pitkänen 2006) todettiin lyhyesti hoito- ja kuntoutusyksiköiden tarvitsevan suunnitelmallisuutta ja määrärahoja taiteen, kulttuurin ja virkistystoiminnan toteuttamiseksi. Kuitenkaan tähän kysymykseen ei HAKKU-projektissa oltu ennätetty paneutua sen enempää, sillä projektissa oli keskitytty pilottiyksiköissä kulttuuritoiminnan järjestämiseen.

Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ole enää perustella miksi luovia menetelmiä tulisi käyttää hoito- ja kuntoutustyössä, sillä perusteluja löytyy runsaasti aikaisemmista tutkimuksista. Tutkimusta siitä, miten luovat menetelmät saadaan osaksi jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä ei ole – siksi minun opinnäytetyössäni haetaan vastausta siihen kysymykseen. Perustan opinnäytetyöni hollistiseen ihmiskäsitykseen, koska hoito- ja kuntoutustyö perustuu siihen. Työni tietoperustassa kuvaan hoito- ja kuntoutustyön arkea sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Lisäksi kuvaan elämänmerkityksen käsitettä, koska sosiokulttuurisen työn keskiössä on ihminen ja hänen elämänsä – toivottavasti merkitykselliseksi koettu sellainen. Tietoperustan päätän luovien työmenetelmien arviointiin hoito- ja kuntoutustyön näkökulmasta. Paitsi, että luovat menetelmät vastaavat sosiokulttuurisen työn ajankohtaisiin menetelmällisiin haasteisiin, vastaavat ne myös hoito- ja kuntoutustyön eettisiin päämääriin. Eettisesti arvokas päämäärä on aina hyvä hoito- ja kuntoutustyön kehittämisen lähtökohhta.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena on hoito- ja kuntoutustyö, jonka asiakkaina on vanhuksia ja mielenterveyskuntoutujia niin palveluasumisessa kuin laitoshoidossa. Hoito- ja kuntoutustyön arjessa asiakkaisiin viitataan käsitteellä asukas, asiakas tai potilas. Tässä opinnäytetyössä käytän selkeyden ja yhtenäisyyden vuoksi aina termiä *asiakas*. Myös tutkimusten tuloksien yhteydessä olen muuttanut suoriin lainauksiin käytettäväksi termin asiakas jo tutkittavien anonymiteetin suojaamiseksi. Samasta syystä kutsun mukana olevia laitoksia ja asumispalveluja aina *asumisyksiköiksi*.

1.2 Lysti-hanke

Jyväskylän ammattikorkeakoulun koordinoima ja hallinnoima Lysti, Luovaa toimintaa sosiaali- ja terveysalalle – hanke kehittää hyvinvointia keskisuomalaisissa hoitolaitoksissa ajalla 1.9.2008–31.8.2011. Hankkeen päätavoitteena on edistää luovien menetelmien hyödyntämistä ikääntyneiden, psykiatristen potilaiden ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden hoito- ja kuntoutustyössä. Hankkeessa keskitytään nimenomaan luovan toiminnan menetelmien käyttöön jokapäiväisessä hoito- ja kuntoutustyössä edistämällä sosiaali- ja terveysalan henkilöstön luovan toiminnan menetelmien osaamista koulutuksen ja työnohjauksen avulla. Lisäksi hankkeessa kehitetään luovan alan ja sosiaali- ja terveysalan rajapintoihin syntyviä työtapoja ja palvelumalleja. (Hyvinvointia luovasta toiminnasta. 2009.)

Lysti hanke saa rahoitusta Euroopan sosiaalirahastosta ja sen päärahoittajana toimii Länsi-Suomen lääninhallitus. Hankkeessa mukana on viisi keskisuomalaista vanhusten- ja/tai mielenterveyskuntoutujien asumis- tai laitospalveluja tuottavaa yksikköä, joiden henkilökunta osallistuu Lystin koulutuksiin ja työnohjauksiin. Koulutus rakentuu Eilen, tänään, huomenna - koulutuskokonaisuuden ympärille. Koulutuskokonaisuus rakentuu viidestä koulutuspäivästä, joiden välillä tehdään välitehtäviä osaamistason nostamiseksi ja kehitystyön juurruttamiseksi. Koulutusta tukee hankkeen aikana annettava työnohjaus sekä osittain hankkeen ulkopuolisillekin toimijoille tarkoitetut seminaarit. (Hyvinvointia luovasta toiminnasta. 2009.)

2 TIETOPERUSTA

2.1 Holistinen ihmiskäsitys ja sosiokulttuurinen innostaminen

Ihmiskäsitys kertoo meille sen, mikä on elämämme tarkoitus ja mikä ihmiselle on tärkeää. Hoito- ja kuntoutustyö perustuu holistiseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihminen on fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Rauhala (2005) kuvaa ihmisen olemassaoloa holistisen ihmiskäsityksen mukaan tajunnallisuutena, kehollisuutena ja situationaalisuutena. Tajunnallisuudella hän viittaa ihmisen psyykkiseen ja henkiseen olemassaoloon. Kehollisuus on ihmisenä olemista orgaanisena tapahtumisena, ja situationaalisuus ihmisen kietoutumista maailmaan elämäntilanteensa kautta. Holistiseen ihmiskäsitykseen kuuluu kolmen olemispuolen välttämättömyys eli mikään näistä olemispuolista ei voi puuttua. Ihmisen olemassaolon kokonaisuudella on taipumus pyrkiä tasapainotilaan eli epäsuotuisuus jollakin olemispuolen alueella heijastuu toisiin alueisiin. (Rauhala 2005, 32, 55–57, 109.) Vaikka hoito- ja kuntoutustyön perustana on ihminen kokonaisuutena, arjen hoito- ja kuntoutustyössä näistä olemispuolista korostuu se, jossa esiintyy puutteita tai häiriötä.

Fyysisen hoito- ja kuntoutustyön tehokkuutta on verrattain helppo arvioida. Sen sijaan psyykkistä ja sosiaalista hoito- ja kuntoutustyötä on hankala mitata, joten näihin alueisiin panostamisen merkitystä ja mahdollisia tuloksia on vaikea osoittaa. Capraran ja Cervonen (2006, 76) mukaan Bandura (2001) on todennut nimenomaan tietoisuuden tekevän elämästä elämisen arvoista, ja elämisen arvoinen elämä lienee hoito- ja kuntoutustyön avaintavoite. Henkisen puolen merkitys hoito- ja kuntoutustyössä on korostunut ja korostuu edelleen, sillä modernissa maailmassa aikuisuus on jatkuvaa joksikin ”tulemista”. Ennen aikuiseksi tuleminen merkitsi kypsymistä vakaaseen tilaan, jonka saatuttuaan keskityttiin ”olemaan”. Nykyisin henkilökohtainen kasvu jatkuu koko eliniän ajan. (Baltes & Freund 2006, 36–37.) Henkiset tarpeet ovat olemassa myös silloin kun ihminen on raihnainen ja sairas.

Ihmisen henkisten tarpeiden merkitys korostuu myös sosiokulttuurisuuden ja sosiokulttuurisen innostamisen käsitteissä. *Sosiokulttuurisuus* ymmärretään

sosiaalisena kontekstina ja vuorovaikutuksellisena toimintana, joka uusintaa sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä voimavaroja. Sosiokulttuurinen näkökulma huomioi yksilön elämänkulun, yhteiskunnan ja kulttuurin muodostavan monisäikeisen toisiinsa kytkeytyvien asioiden kokonaisuuden. (Hakonen 2008, 33-34.) *Sosiokulttuurisella innostamisella* viitataan sellaisiin keinoihin ja prosesseihin, jotka lisäävät ihmisten yksilöllistä ja yhteisöllistä aktiivisuutta. Sosiokulttuurisen innostamisen tehtävänä on elähdyttää elämää ja saada olemassa olevia kykyjä liikkeelle. Sosiokulttuurisen innostamisen olemus on enemmän laadullinen kuin määrällinen, minkä vuoksi sosiaalisen työn perustana olevat eettiset kysymykset ovat hyvin olennaisia vaikkakin tänä päivänä melko vaikeasti perusteltavia työn lähtökohtia. (Kurki 2000, 19, 23, 162.)

2.2 Eettinen kannanotto hoito- ja kuntoutustyöhön

Hyvinvointiyhteiskunnassa pidetään itsestään selvänä periaatteena, että heikoimmista huolehditaan, ja kaikille taataan ihmisarvoiset, vähintään kohtuullisen oikeudenmukaiset mahdollisuudet elämään (Lindqvist 2002, 234). Vaikka apua tarvitsevista huolehtiminen perustuu ennen kaikkea moraaliselle ja eettiselle pohjalle, sosiaali- ja terveysalan työn aiheuttamat kustannukset vaativat julkisuudessa jatkuvasti perusteluja, miksi heikoimmista pidetään huolta. Päteväksi perusteluksi muodostui 1990-luvun laman myötä säästäminen. Tänä päivänä lähes kaikki sosiaali- ja terveyspalvelut oikeuttavat olemassaolonsa säästötavoitteillaan eli kun satsataan johonkin, niin säästetään jonkin kalliimman menoerän syntyminen. Hoito- ja kuntoutustyön arjessa yhteisvastuulliset säästötavoitteet näkyvät keskittymisenä välttämättömien asioiden mahdollisimman tehokkaaseen tekemiseen. Tämä heikentää hoito- ja kuntoutustyön arjessa sellaisten asioiden asemaa, joiden itseisarvo perustuu ilon tai mielihyvän tuottamiseen.

Tiukasti säädelty ajan käyttö ja pyrkimys tehokkuuteen, kaventavat työtä ja luovat hoito- ja kuntoutustyöhön kohtaamisen sijasta ohittamisen kulttuuria (Palomäki & Toikko 2007, 278). Kustannustehokkuus on antanut ikään kuin virallisen luvan ohittamisen kulttuurille, vaikka sosiaalipolitiikan ydinasia on ihmisarvon kunnioittaminen ja vastuu vähäosaista. Sosiaali- ja terveysalan

työn keskeisin tehtävä on ihmisen kohtaaminen ja välittäminen. (Koskela 2007, 296, 304–305.) Hoito- ja kuntoutustyön arjessa kohtaamisen ja tekemisen pitäisi olla rinnakkain, ei vastakkain. Tänä päivänä hoito- ja kuntoutustyön kehittämistä ohjaavat usein muut kuin eettiset arvot. Tällöin voidaan kyseenalaistaa toiminnan ja kehittämisen moraalialueita. (Palomäki & Toikko 2007, 281–282.) Hoito- ja kuntoutustyön kehittämisen lähtökohtana tulisi aina olla eettisesti arvokas päämäärä, joka kunnioittaa ihmisarvoa.

2.3 Hoito- ja kuntoutustyön arki

Hoito- ja kuntoutustyö toteutuu arjessa, jota rytmittävät ruoka-ajat, hoitotoimenpiteet, henkilökunnan vuoronvaihdot ja ajan saatossa päivärytmiin olennaisiksi kietoutuneet tehtävät. Arjen käytäntöjä teoreettisella tasolla on hahmottanut Jyrkämä (2003) mukaan muun muassa Anthony Giddens. Hänen kehittämänsä strukturaatioteoria soveltuu hyvin hoito- ja kuntoutustyön arjen hahmottamiseen. Giddensin mukaan hoito- ja kuntoutustyön yksiköissä arki muodostuu erilaisista toimintakäytännöistä, kuten esimerkiksi syömisistä, pesuista ja niin edelleen. Näitä toimintakäytäntöjä, jotka ilmenevät arjen rutiineina ja prosesseina, muokkaa ja säätelee niihin olennaisesti liittyvät säännöt ja resurssit. Sosiaalisella ja tilannekohtaisella kontekstilla on iso merkitys toimintakäytäntöjen ylläpitäjänä. Hoito- ja kuntoutustyön arjen tutkimisessa Giddensin teorian hyöty on olemassa olevien käytäntöjen näkyväksi tekeminen sekä tarkoitettujen ja tarkoittamattomien seurausten analysointi suhteessa olemassa oleviin käytäntöihin. (Jyrkämä 2003, 96-97.)

Arjen hoito- ja kuntoutustyö koostuu ihmisistä. Järjestelmät, palveluketjut ja lainsäädäntö muuttuvat hoidoksi ja kuntoutukseksi vasta kun ihminen tekee työtä ihmiselle. Onpa hoito- tai kuntoutustyö hallinnoitu, säädösohjattu tai määritelty miten tahansa, arkisen työn perustana on ihmissuhde. (Koskisu 2004, 46.) Hoito- ja kuntoutusyksiköissä arki rakentuu usein hetkittäisistä kohtaamisista asukkaiden kanssa esimerkiksi ruokailun tai hoitotoimenpiteiden yhteydessä. Jokainen kohtaaminen määrittää asukkaan identiteettiä ja olemassaolon merkitystä, joten ei ole yhdentekevää kuinka nämä arjessa ohikiihtävät kohtaamiset tapahtuvat. (Suomi 2003b, 122–124.) Toimintakyvyltään

riisuttu ihminen näkee ja tuntee arvostamisen kohtaamisissa. Hän päätelee toisten ihmisten käytöksestä, kuinka paljon hänestä on harmia muille. Työn vaativuuden ja asukkaiden eettisen haavoittuvuuden on havaittu kulkevan käsi kädessä. (Palomäki & Toikko 2007, 274–275.)

Ihminen jäsentää olemistaan arkikokemusten ja toiminnan kautta. Kuntoutumistakin arvioidaan arjen kautta. Kuntouttamisella tähdätään ihmisen palauttamiseen arkeen, elämään ja toimintaan. Jos katsotaan, ettei ihmistä pystytä palauttamaan arkeen, hänen luokseen pyritään tuomaan arkea. Arkea pidetään kaikille yhteisenä, joten sen kautta elämää on helpompi käsitellä ja ymmärtää. (Koskisuus 2004, 47.) Mitä arjella hoito- ja kuntoutustyössä sitten oikeastaan tarkoitetaan? Koskelan (2007, 295) mukaan arkisuus viittaa erityisesti koskettamiseen, läheisyyteen ja kodintuntuun liittyviin ulottuvuuksiin. Nämä ovat tekijöitä, jotka kuvastavat turvallisuutta ja osallisuutta johonkin. Elämä rakentuu kaikissa vaiheissaan kuulumisesta johonkin (Lindqvist, 2002, 235).

2.4 Elämän merkitys

Itävaltalaisen psykiatrin Viktor E. Franklin (Saarenheimo 2003, 44) mukaan inhimilliseen elämään kuuluu jonkinlainen tehtäväluonne. Se, että ihminen kokee että hänellä on joku tehtävä tässä elämässä, tai että ylipäätään elämällä on joku merkitys, on ihmisen mielenterveyden kannalta ratkaiseva tekijä. Arkisissa tapahtumissa ja erityisesti elämän käännekohtissa selviytymiseksi tarvitaan jonkinlaista uskoa, että kaikella on tarkoituksensa. Muuten elämä käy sietämättömäksi ja kohtuuttoman raskaaksi. Yhteisön ja yhteiskunnan roolit ovat ihmisen elämänmerkityksen kannalta keskeisiä, sillä elämä saa eri yhteyksissä ja eri elämäntilanteissa erilaisen merkityksen. Elämäntilanteet ja olosuhteet vaihtelevat, joten myös elämän merkityksen päivittäminen on jatkuvaa. (Saarenheimo 2003, 44–46.)

Elämän merkityksen tilannekohtaisuudesta johtuen, ihmisen elämälleen antamat merkitykset muotoutuvat yhteydessä muihin ihmisiin ja heidän tuottamiin merkityksiin (Saarenheimo 2003, 46). Jokaisen ihmisen tulkintaan elämänsä merkityksestä siis vaikuttaa myös se, kuinka yhteiskunnassamme ja kulttuu-

rissamme suhtaudutaan erilaisiin elämäntilanteisiin. Arjessa ei välttämättä tule ajatelleeksi kuinka ajallemme ja kulttuurillemme ominainen tapa suhtautua psyykkisesti sairaisiin tai vanhuksiin heijastuu omiin arvoihimme. Arvot kuitenkin ilmaisevat sen mille työmme perustuu (Koskisuus 2004, 63). Tiedostamattominakin ne vaikuttavat siihen mitä ja miten me hoito- ja kuntoutustyötä teemme, ja näin välittyvät asiakkaillemme. Tästä syystä omien arvojen pohtiminen aika ajoin on välttämätön osa hoito- ja kuntoutustyötä. Ei ole ehkä helppoa välittää aidosti pahanhajuisesta ja syljeskelevästä asiakkaasta, mutta itse asiassa juuri hän on se joka kaipaa tukeamme arvokkaan ihmisyyden löytämisessä (Notko 2007, 244).

Hoito- ja kuntoutustyössä asiakkaan elämälle merkityksen löytäminen on keskeinen tavoite. Koska sosiaali- ja terveysalan työ toteutuu vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa, työntekijä toimii asiakkaalle peilinä. Se, mitä asiakkaan peiliin heijastuu, riippuu paitsi työntekijän vuorovaikutustaidoista, ennen kaikkea siitä, kuinka hyvin työntekijä tiedostaa omat henkilökohtaiset arvonsa ja roolinsa asiakkaan elämässä. On mahdollista, että asiakkaan peiliin heijastuu ainoastaan työntekijän käsitykset. Tai on mahdollista että asiakaslähtöisyyden nimissä työntekijä hyväksyy sellaisenaan sen mitä asiakkaan peilistä näkyy. Tässä vaihtoehdossa asiakas jää valitettavasti ajatuksineen yksin. Toivottavaa on, että muodostuva peilikuva syntyy vuorovaikutuksessa, jossa asiakas tulee ymmärretyksi ja työntekijä pystyy tuomaan tilanteeseen ammattitaitonsa lisäksi oman elämäkokemuksensa. Se, mitä vuorovaikutuksella saavutetaan tai jää saavuttamatta, tapahtuu asiakkaan elämässä – ei työntekijän. (Koskisuus 2004, 22–23, 57.)

Elämän merkityksestä puhuttaessa ollaan melko vaikeaselkoisen asian kanssa tekemisissä, sillä se, millaiseksi ihminen kokee oman elämänsä merkityksen, prosessoituu monimutkaisesti ympäröivän todellisuuden ja henkilökohtaisen identiteetin vuorovaikutuksessa. Ihminen kantaa mukanaan historiaansa, nykyhetkeä ja tulevaisuuden toiveitaan. Elämän tapahtumille jokainen antaa erilaisia merkityksiä ja tulkintoja, jotka nekin vaihtelevat tilanteesta toiseen. (Saarenheimo 2003, 46; Laitinen 2007, 140, 141.)

2.5 Luovia työmenetelmiä tarvitaan

Elämän merkityksen työstäminen on jokaisen ihmisen henkilökohtainen, läpi elämän jatkuva prosessi. Filosofin Roger Scrutonin mukaan ihmisen elämän ehdot edellyttävät identifioitumista yhteiskuntaan, ryhmään tai johonkin itseään suurempaan, jonka vaistomaisesti tunnistaa kodikseen, vaikkei sitä pysty välttämättä nimeämään (Hall 2002, 45). Ihmisen olemassaolo saa siis merkityksensä hänen identiteettinsä suhteesta koettuun ympäristöön. Identiteetti muotoutuu jatkuvasti uudelleen tässä suhteessa ympäristöön. Psykoanalyttisesti tarkasteltuna etsimme koko ajan identiteettiämme ja rakennamme elämämme osia hallittavaksi kokonaisuudeksi. (Hall 2002, 39–40.)

Tätä taustaa vasten hoito- ja kuntoutustyön arjessa tarvitaan identiteettiä ja elämän merkitystä vahvistavia työmenetelmiä, jotka liittävät asiakkaan osaksi jotakin suurempaa yhteiskunnallista ja kulttuurista ympäristöä. Identiteetin ja elämän merkityksen rakentumisessa on mukana aina jotakin tiedostamatonta ja kuviteltua (Hall 2002, 39), joten myös käytettävien työmenetelmien tulisi koskettaa ihmisen sisintä. Esimerkiksi taide vaikuttaa ihmisen tajuntaan ja mieleen, ja voi nostaa sellaisia tunteita ja ajatuksia esille, joita ihminen ei uskalla tai pysty tuottamaan verbaalisesti. Taide tulee ikään kuin avuksi silloin kun sanat loppuvat. (Mustalahti 2006, 56.) Paitsi, että taide- ja kulttuuritoiminta on subjektiivinen kokemus, liittyy siihen myös yhteisöön ja yhteiskuntaan osallistava ulottuvuus (Lundahl, Hakonen & Suomi 2007, 256–257).

Taiteeksi luokitellaan sellainen työ, jonka taideasiantuntijat hyväksyvät taiteeksi (Sederholm n.d., 8). Hoito- ja kuntoutustyötä tekevät eivät ole taiteen tekijöitä eikä heidän ole tarkoitus sellaisiksi tulla. Sen sijaan hoito- ja kuntoutushenkilökunta voi työssään käyttää taidetta apunaan hoitotyön tavoitteisiin pyrkiessään. Mielestäni tässä yhteydessä on käsitteellisesti tärkeää erottaa taide ja luovat menetelmät toisistaan. Taide viittaa taiteilijoiden tekemään työhön, jonka tavoitteena on taiteellinen tuotos. Luovat menetelmät taas viittaavat taiteelliseen ja ilmaisulliseen tekemiseen, jossa pääpaino on itse tekemisessä, kokemisessa ja prosessissa. Hoito- ja kuntoutustyöhön soveltuvia asiakkaiden yhteiskunnallista ja kulttuurista osallisuutta tukevia menetelmiä ovat muun muassa: puhe- ja tunnetyö, muistelutyö, kirjallisuus, kirjoittaminen,

luovat työmenetelmät (musiikki, draama ja kuvallinen ilmaisu), perhe- ja sukupolvia ylittävä työ, verkostosuuntautunut työ, yhteisösuuntautunut työ sekä ympäristön eheyttävä voima (Suomi 2003a, 107).

Vaikka taide ja luovuus eivät ole ensimmäisellä sijalla hoito- ja kuntoutustyössä, vastaavat luovat menetelmät hoito- ja kuntoutustyön haasteisiin kohdata ihminen kokonaisuutena, myös henkisiä tarpeita omaavana kulttuuri-ihmisenä (Saarelainen n.d., 108). Jo Florence Nightingalen (1820–1910) mielestä hyvän hoidon elementteihin kuului luova toiminta ja mielekkäät virikkeet (Ruohonen n.d., 22–24). Hohenthal-Antinin (2006) mielestä luovuus on ihmisen lajiomaisuus ja ihmisarvon kannalta keskeinen elementti elämässä. Hohenthal-Antin kyseenalaistaa hoito- ja kuntoutuslaitosten keskittymisen fyysiseen esteettömyyteen, vaikka merkityksellinen elämä rakentuu madallettuja kynnyksiä enemmän henkisestä esteettömyydestä. (Hohenthal-Antin 2006, 35–36.)

Csikszentmihalyin (2005) mielestä ihminen kokee elävänsä enemmän ja saavansa merkitystä elämäänsä flow-kokemuksista, joilla hän tarkoittaa sellaisia autoteelisiä kokemuksia, joihin keskittyessään ihminen kokee niin syvää iloa että ajan kulku menettää merkityksensä. Flow-kokemuksia voi syntyä erilaisia asioita tekemällä. Leimallista on kuitenkin, että ihminen käyttää toiminnassa luovuuttaan eikä välttämättä tiedä, mikä on lopputulos. Tällainen sisäisesti palkitseva tekeminen tuo elämään merkitystä nykyhetkessä. (Csikszentmihalyi 2005, 78, 109.)

3 OPINNÄYTETYÖN SUORITTAMINEN

3.1 Opinnäytetyön tehtävät

Opinnäytetyöni aihevalintaan vaikutti kaksi kriteeriä: vahva henkilökohtainen kiinnostukseni aiheeseen sekä työn tarpeellisuus jollekin yksikölle tai projektille. Lysti-hankkeen tilaamassa opinnäytetyössä täytyivät nämä molemmat kriteerit, joten saatoin olla todella tyytyväinen aihelöytöni. Opinnäytetyön lopulliset tutkimustehtävät muotoutuivat vaiheittain. Maaliskuussa 2009 aihetta läh-

dettiin pohtimaan Lysti-hankkeen koulutusten kautta. Silloin todettiin, ettei koulutusten arviointi ole vielä minun opinnäytetyössäni tarkoituksenmukaista, koska Lysti-hanke oli tuolloin toiminut vasta puoli vuotta. Niinpä opinnäytetyöni tehtäviä lähdettiin hakemaan Lysti-hankkeen tavoitteista käsin. Lysti-hankkeen päätavoite on ”ottaa käyttöön luovan toiminnan menetelmät osaksi jokapäiväistä hoito- ja kuntoutustyötä”. Tästä tavoitteesta muotoutui alustavat tutkimuskysymykseni: ”Mitkä tekijät edistävät tai ehkäisevät luovien menetelmien käyttämistä jokapäiväisessä hoito- ja kuntoutustyössä?” ja ”Miten luovia toimintoja voi sisällyttää hoito- ja kuntoutustyöhön?”.

Tässä vaiheessa tutkittava alue oli vielä melko tuntematon minulle ja tutkimustehtävä jäsentymätön. Lysti-hankkeen ensimmäiset koulutukset olivat käynnistymässä, joten päätimme kerätä koulutuspalautteiden yhteydessä alkukartoitusta (liite 1), jonka avulla laajasta alueesta oli mahdollisuus saada hieman jäsentyneempää otetta. Alkukartoitus tehtiin Lystin ensimmäisiin koulutuksiin osallistuneille hoitajille. Heitä oli yhteensä 63. Alkukartoitus toteutettiin käyttäen väittämiä, jotka oli pisteytetty Likertin asteikolla (1-5). Väittämässä kysyttiin hoitajien tietoja ja taitoja luovista menetelmistä, yksilöllisiä asenteita, työyhteisön asenteita, suunnitelmallisuutta, työpaikan tiloja ja materiaalia sekä ajankäyttöä. Väittämät tilastoitiin ja analysoitiin excel-ohjelmalla. Ennakkoletukseni oli, että asenteet luovia menetelmiä kohtaan olisivat melko kielteiset. Kartoituksen tulokset olivat kuitenkin aivan päinvastaiset. Asenteet luovien menetelmien käyttämiseen olivat erittäin myönteiset. Luovien menetelmien katsottiin sopivan hoito- ja kuntoutustyöhön hyvin ja niitä haluttiin käyttää. Työyhteisöjenkin koettiin suhtautuvan rohkaisevasti luovien menetelmien käyttämiseen. Vaikka innokkuutta luoviin menetelmiin esiintyi, koulutusta kaivattiin tuomaan tietoja ja taitoja, ja sitä kautta myös rohkeutta luovien menetelmien käyttämiseen. Keskeisiksi haasteiksi luovien menetelmien käyttöönottamisen kannalta nousivat työn organisointiin liittyvät tekijät, kuten suunnitelmallisuuden ja työyhteisön yhteisen näkemyksen saavuttaminen.

Hoitohenkilökunnalta kerätyn alkukartoituksen pohjalta tutkimustehtäväni tarkentui. Koska hoito- ja kuntoutustyössä luovien menetelmien käyttämiseen liittyvät isoimmat haasteet koskivat työn organisointia, katsoin tärkeäksi selvittää millaiseen todellisuuteen luovia menetelmiä ollaan istuttamassa, jotta Lys-

ti-hankkeen koulutuksella osataan vastata oikeisiin tarpeisiin. Ja koska työn organisoinnissa esimiehet ovat avainasemassa, tutkimustehtävä rajautui heidän näkökulmansa avaamiseen. Näin ollen tutkimuskysymyksen muodostuivat seuraavanlaisiksi:

1. Millainen on hoito- ja kuntoutustyön merkityskehys esimiesten näkökulmasta?
  - 1.1. Mitkä ovat hoito- ja kuntoutustyön viralliset tavoitteet?
  - 1.2. Millaisista avaintehtävistä hoito- ja kuntoutustyön arki muodostuu?
  - 1.3. Vastaavatko hoito- ja kuntoutustyön avaintehtävät virallisia tavoitteita?

2. Millaisia mahdollisuuksia luovien menetelmien käyttämisellä on hoito- ja kuntoutustyön merkityskehyksessä esimiesten näkökulmasta?
  - 2.1. Millainen asema luovilla menetelmillä on hoito- ja kuntoutustyössä?
  - 2.2. Miten luovat menetelmät vastaavat hoito- ja kuntoutustyön tavoitteisiin?
  - 2.3. Voiko luovat menetelmät vakiintua osaksi hoito- ja kuntoutustyön avaintehtäviä?
  - 2.4. Miten luovat menetelmät voivat vakiintua hoito- ja kuntoutustyöhön?

3.2 Aineiston keruu ja lähestymistapa

Tämän tutkimuksen tutkimustehtäviin oli luontevinta lähteä hakemaan vastauksia laadullisia menetelmiä käyttäen. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli tavoittaa hoito- ja kuntoutustyön arjen todellisuutta mahdollisimman hyvin esimiesten kautta, valitsin tutkimusotteekseni fenomenologis-hermeneuttisen näkökulman. Fenomenologis-hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen teon kannalta keskeistä on ymmärtää ja tulkita ihmisen kokemuksia, merkityksiä ja yhteisöllisyyttä hänen oman elämistodellisuutensa kautta (Laine 2001, 26–27). Luovien menetelmien merkitysten tarkasteleminen hoito- ja kuntoutustyön todellisuuden kautta, oli mielestäni hyvä valinta, kun Lysti-

hankkeen tarkoituksena on tuottaa koulutusta ja työnohjausta hankkeessa mukana olevien yksiköiden arjen tarpeisiin. Tutkimustehtäviin vastausta hain haastatteleamalla Lysti-hankkeessa mukana olevien yksiköiden esimiehiä. Haastateltavia henkilöitä oli kuusi. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina saavuttaakseni mahdollisimman hyvin esimiesten kokemukset hoito- ja kuntoutustyön merkityskehystä. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on käsitteellistää tutkittava ilmiö eli toisin sanoen löytää kokemusten taustalla vaikuttavat merkitykset. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus tekee näkyväksi sen, minkä kokemus ja tottumus ovat häivyttäneet itsestään selväksi. (Laine 2001, 31.)

Tutkimuksessa haastateltavien henkilöiden valinnan suorittivat Lysti-hankkeen projektipäällikkö ja pääkouluttaja, koska heillä oli tiedossaan hankkeen ohjausryhmässä mukana olevat esimiehet. Koska esimiehiä oli kaiken kaikkiaan viisi, heidät valittiin kaikki haastateltaviksi. Lisäksi haastatteluihin valittiin yksi työntekijä, jolla oli tehtävänsä puolesta tutkittavan aiheen kannalta kokemusta vaikkei hän toiminutkaan työssään esimiehenä. Haastattelujen yksi etu on, että haastateltaviksi voidaan valita sellaiset henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Mielestäni haastateltavien määrä ja aineiston koko olivat sopivia. Eskolan & Suorannan (1999, 62–63) mukaan aineistoa on silloin riittävästi kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelmaan uutta tietoa, ja aineisto riittää sellaisen teoreettisen peruskuvion esiin tuomiseen, mikä tutkimuskohteesta on mahdollista saada.

Haastattelujen tarkoituksena oli löytää vastauksia tutkimustehtäviin, joten toteutin haastattelut teemahaastatteluina ennakkoon laadittua runkoa apuna käyttäen (liite 2). Haastattelut suoritin tutkittavien työpaikalla, joko heidän työhuoneessaan tai jossakin muussa rauhallisessa paikassa. Jokainen haastattelu kesti noin 45 minuuttia. Tallensin haastattelut nauhoittamalla. Yksi haastateltavista ei halunnut haastattelua nauhoitettavan, joten kirjasin haastattelun pääkohdat ylös. Nauhoittamatonkin haastattelu on mukana tässä tutkimuksessa tukemassa syntyneitä johtopäätöksiä, mutta lainauksia en voi siitä tietenkään käyttää. Nauhoitetut haastattelut litteroin mahdollisimman tarkasti pian haastattelujen jälkeen. Litteroidusta aineistoista poistin kaikki tunnistetie-

dot. Kun olin tulostanut litteroidun aineiston, tuhosin haastattelunauhut, kuten olin sopinut haastateltavien kanssa.

3.3 Sisällönanalyysi

Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Tutkijan tehtävänä on aineistoa analysoimalla muodostaa tutkittavasta ilmiöstä selkeä sanallinen kuvaus. Aineisto on saatava tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta olennaista informaatiota. Selkeästi järjestetystä aineistosta voi tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Näin ollen sisällönanalyysi on tärkeä, mutta työläs tutkimusprosessin vaihe. Laadullisen aineiston käsittely perustuu aineistosta tehtäviin tulkintoihin ja loogiseen päättelyyn. Itse asiassa kyse on ennen kaikkea keksimisen logiikasta. Yksinkertaistettuna laadullisen aineiston analyysissä aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Fenomenologien mielestä intuitiosta on aineiston teemoittelussa apua. Jos aineistoon jaksaa paneutua riittävästi, merkityskokonaisuudet ”nähdään” sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 100, 102, 108.)

Omassa tutkimuksessani aloitin sisällönanalyysin perehtymällä aineistoon lukemalla sitä useaan kertaan. Alleviivasin tekstistä avainsanoja tai kirjoitin ilmauksia kuvaavia avainsanoja aineiston marginaaleihin. Avainsanoista muodostin tekstinkäsittelyohjelmalla listauksia, joita luokittelin merkityksiensä mukaisesti teemoihin. Joitakin teemoja yhdistin vielä keskenään samaksi merkityskokonaisuudeksi. Tässä vaiheessa arvioin syntyneitä teemoja suhteessa tutkimustehtäviin. Mielestäni ydinteemat nousivat aineistosta melko helposti esiin jo haastatteluja purkaessa. Silti oli hyvä, etten tyytynyt luokittelussa ensimmäiseen intuitioon vaan jatkoin syntyneiden teemojen järjestelmällistä luokittelua, koska näin toimien aineistosta löytyi eriäviä mielipiteitä tai ajatuksia, jotka haastoivat pohtimaan teemojen paikkansapitävyyttä. Tutkimustulosteni aineistolähtöisyyttä pidän niin aineistolähtöisenä kuin se tällaisessa tutkimuskehityksessä ja –asetelmassa on mahdollista. On syytä muistaa, että jo teemahaastattelujen runko on syntynyt aiempien teoreettisten näkemysten ja omien kokemusteni pohjalta, joten asettamani käsitteet ja kysymykset ovat

tietenkin vaikuttaneet siihen, millaista aineistoa sain kerätyksi. Edukseni tutkijana laskettakoon se, että itselläni ei ole kokemusta vanhusten hoito- ja kuntoutustyöstä eikä psykiatrisesta hoitotyöstä, joten jouduin perehtymään tutkimuksessa mukana olleiden yksiköiden arkeen puhtaasti haastattelujen avulla. Näin ollen jouduin aidosti ihmettelemään ja avaamaan lisäkysymyksillä sellaisia teemoja, joita olisin ehkä itselleni tutummalla alueella pitänyt itsestäänselvyytenä. Koska haastattelujen tuloksetkin olivat lähes päinvastaiset kuin omat ennakkokäsitykseni, en voinut tukeutua aikaisempiin tietoihini tai käsityksiini tulosten tulkinnassa vaan vastakaikua empirialle on ollut etsittävä teoriasta.

3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kannanotot

Tutkimuksen tekeminen eettiset näkökohdat huomioiden on vaativaa, mutta erittäin tärkeää. Tutkimusaiheen valinta on ensimmäinen eettinen kysymys. Mielestäni minun tutkimuksessani tutkimusaiheeseen ei liity eettistä ongelmaa, koska tutkimuksella oli tarkoitus selvittää haastateltavien ja heidän työyhteisöjensä koulutus- ja työnohjaustarpeita hankkeessa, johon he ovat omasta tahdostaan lähteneet mukaan. Tietenkin aina on kiinnitettävä huomiota siihen, että tutkimukseen osallistujat ovat saaneet riittävästi totuudenmukaista tietoa siitä, mitä tutkimuksessa mukana oleminen tarkoittaa, kuinka saatuja tietoja käytetään, miten tutkittavien anonymisuus taataan, ja kuinka aineistoa käsitellään ja säilytetään. Kerroin jokaiselle haastateltavalle tutkimussuunnitelmastani ja aineiston käsittelystä ennen haastattelua. Lisäksi varasin ennen haastattelujen aloittamista aikaa mahdollisille kysymyksille koskien tutkimustani. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 27–30.)

Jokainen haastateltava tuli mukaan tutkimukseen vapaaehtoisesti. Tarvittavat lupa-asiat hoidettiin yksiköiden ohjeiden mukaisesti. Olen pyrkinyt huomioidaan tutkittavia koskevat eettiset näkökohdat erityisesti tutkimustulosten esittelyssä, koska pidän ehdottoman tärkeänä että tutkijana noudatan sopimuksia, joita olen tutkittavien kanssa tehnyt. Aineiston analysoinnissa olen pyrkinyt järjestelmällisesti ja huolellisesti työskennellen saavuttamaan sellaisia tulkintoja ja merkityksiä, jotka vastaavat aineistoa. Analysoinnissa olen käyttänyt harvinkia, etten syyllistyisi kritiikittömiin tulkintoihin tai asioille sellaisten merkitys-

ten antamiseen, joihin aineisto ei anna aihetta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia, joten olen kuvannut sitä mahdollisimman avoimesti, jotta lukija voi tehdä omat johtopäätöksensä tutkimuksen sisäisestä ja ulkoisesta validiteetista. Näistä olennaisimmat arvioinnin kohteet laadullisessa tutkimuksessa koskevat käsitteiden ja menetelmällisten ratkaisujen loogisuutta sekä johtopäätösten ja aineiston yhteensopivuutta. Viimeksi mainitun arvioimiseksi raportti sisältää suoria lainauksia aineistosta. (Eskola & Suoranta 1999, 211, 214.)

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 Hyvän elämän tavoittelua

Asiakkaiden kohtaamisen ja kunnioittamisen merkitys nousi aineistossani selkeästi kaikkien teemojen yläpuolelle. Asiakkaan aitoa kohtaamista ja vuorovaikutusta pidettiin hoito- ja kuntoutustyön olennaisimpana tavoitteena, vaikka arjen työtehtävinä korostuvat perushoidon tehtävät ja tietyt päivärytmin mukaiset rutiinit. Vaikka käsitämme perushoidon ensisijaisesti fyysisten perustarpeiden (ravinto, puhtaus, lepo) tyydyttämiseksi, mielestäni tässä opinnäytetyössä perushoidoksi on syytä käsittää ne perustehtävät, jotka muotoutuvat asiakkaiden kunnan ja tarpeiden mukaan olennaisimmiksi työtehtäviksi tai arjen rutiineiksi asumisyksiköissä. Valtaosassa asumisyksiköitä olennaisimmat arjen rutiinit ovat nimenomaan fyysisten perustarpeiden tyydyttämistä, mutta esimerkiksi psykiatrisessa hoidossa perushoitoa on psyykinen hoitotyö.

Haastatteluissa korostunut asiakkaiden kunnioittamisen ja aidon kohtaamisen merkitys kuvasivat hoito- ja kuntoutustyön perimmäistä pyrkimystä hyvään elämään ulkoisista olosuhteista riippumatta. Haastateltavien mukaan hyvää elämää on mahdollista elää asumisyksiköissäkin jos ihmistä halutaan kohdella kunnioittavasti ja hänen persoonallisia ominaisuuksia tunnetaan ja erityistarpeisiin halutaan vastata. Asumisyksiköissä hyvä elämä rakentuu siis asiakkaiden ja hoitajien välisestä vuorovaikutuksesta ja kohtaamisista. Näin ollen

hoitajien asennoituminen asiakkaisiin muodostuu asiakkaiden elämänlaadun kannalta erittäin merkittäväksi tekijäksi.

”Hyvä hoito rakentuu hyvästä kohtelusta, ehdottomasti. Jos asiakasta kunnioitetaan, arvostetaan, hänet otetaan huomioon ja kohdellaan hyvin niin muukin hoito on hyvää.” (Haastateltava E)

Asiakkaan kunnioittamista on hänen perustarpeistaan huolehtiminen. Arjen hoito- ja kuntoutustyössä iso osa ajasta meneekin nimenomaan perushoidossa. Asiakkaiden ja hoitajien väliset kohtaamisetkin tapahtuvat pääasiassa näissä arjen rutiineissa.

”Ihan tämä fyysinen huolenpito, syöminen ja hygienia, lääkkeiden antaminen ... Hyvin paljon menee työntekijöiden aika siihen et on puhtaus, pesut, syömiset viis kertaa päivässä.” (Haastateltava A)

Kun haastateltavat pohtivat mitkä tekijät määrittävät hoito- ja kuntoutustyön arjessa painottuvat tehtävät, he totesivat ensisijaisena työn määrittäjänä olevan asiakkaiden kunnon ja henkilökunnan määrän. Mitä huonommassa fyysisessä kunnossa asiakas on, sitä enemmän arjessa korostuu fyysisten perustarpeiden tyydyttäminen. Psykiatrisessa hoitotyössä taas arjen rutiineissa korostuu psyykkisen hyvinvoinnin saavuttaminen.

4.2 Kiirettä ja kohtaamisia

Asiakkaiden kunnioittaminen ja huomioiminen yksilöllisesti toteutuu vuorovaikutuksessa hoitajien kanssa. Vuorovaikutustilanteet ovat siis työn tavoitteiden kannalta keskeisiä. Vuorovaikutus tapahtuu pääasiassa tilanteissa, joissa aito kohtaaminen jää usein kiireen ja hoitotehtävien suorittamisen jalkoihin.

”Kyllähän se tärkeätä olis se ihmisen kohtaaminen siinä ja että olis yksilöllistä, sehän olis tärkeätä. Se ei välttämättä aina onnistu. – Siinä pitää vaan tehtäväkeskeisesti miettiä se asia mitä oot tekemässä että pystyt siirtymään toiseen.” (Haastateltava D)

Tämä kuvastaa hoito- ja kuntoutustyön arjessa vallitsevaa kohtaamisen ja tekemisen ristiriitaa. Hoitotyön arkea leimaa kiire ja raskas työ. Erityisesti aamuisin asiakkaiden pesut ja aamiaiset vievät paljon aikaa ja voimiakin. Haastatteluissa nostettiin esille se, että hoito- ja kuntoutustyössä kohtaaminen ja tekeminen eivät saisi olla toisiaan poissulkevia, mutta kiire heijastuu väkisin asiakkaiden kohtaamistilanteisiin. Empaattinen läsnäolo ja kuunteleminen vaativat aikaa ja voimia. Kiire kohtaamistilanteissa aiheuttaa työntekijöissä turhautumista, sillä hoito- ja kuntoutustyön olennaiset tavoitteet ja ihanteet kumpuavat juuri vuorovaikutuksesta asiakkaiden kanssa. Kun suoritettavia asioita mahtuu päivään runsaasti, ei siihen haluta ladata enää mitään ylimääräisiä velvoitteita. Vaikka luovien menetelmien koetaan tuovan työhön ennen kaikkea iloa ja voimavaroja, niin silti kiireisessä arjessa sinänsä myönteinen asia koetaan ylimääräiseksi koska siihen ei pystytä paneutumaan.

”Sitä voi olla niin väsynyt jo sen aamun jälkeenki ettei sit iltapäivällä enää. Että jos pitäis nyt jotain uutta ruveta tässä vielä vetämään ennen työvuoron loppua.” (Haastateltava A)

”Ehkä on jotenki niin täynnä ettei yhtään enää ylimäärästä. Sitä ei osata nähdä niiku ehkä omana voimavarana.” (Haastateltava D)

Ehkä osasy siihen miksi luovien menetelmien käyttäminen saatetaan nähdä ylimääräisenä, lisävaatimuksena on se, ettei ole kokemusta ja koulutusta aiheesta. Näin ollen menetelmien käyttäminen vaatisi paneutumista ja miettimistä. Jos arki on jo kovin täynnä muistamista ja juoksemista, ei yksinkertaisesti enää jaksa suunnitella jotain uutta. Näin ollen luovuus tai luovien menetelmien käyttäminen todella tuntuu vievän enemmän voimavaroja kuin tuovan niitä.

4.3 Luovat menetelmät arjen rikastuttajina

Luovia menetelmiä käytetään hoito- ja kuntoutustyössä, mutta tyypillisesti luoviksi menetelmiksi mielletään ainoastaan suunnitellut tuokiot. Viriketoimintaa, ulkopuolisia esiintyjä ja muuta järjestettyä ohjelmaa sisältyy useimpien asu-

misyksiköiden viikko-ohjelmaan. Hoito- ja kuntoutustyön arjessa kaivataankin monipuolista luovaa toimintaa: sekä yksilö- että ryhmätoimintaa, niin suunniteltuja tuokioita kuin spontaaneja arkea rikastuttavia hetkiä. Esimerkiksi huonompikuntoiset asiakkaat eivät välttämättä jaksakaan enää osallistua konsertteihin tai muuhun järjestettyyn toimintaan, mutta heillekin arjen rikastuttaminen on tärkeää. Spontaania toimintaa kuten laulamista ja tanssiaskeleita työn ohessa ei ole juurikaan mielletty luoviksi menetelmiksi vaikka arjessa näillä spontaaneilla tilanteilla on iso merkitys tunnelman luomisen ja tunnetilojen säätelyn kannalta.

”Pienimuotoisesti käytetään ihan niissä hoitotoimenpiteissä et jotakin esimerkiksi ei saa liikkeelle välttämättä taikka pesulle muuta ku että sit lauletaa yhdessä. Et se voi olla niin arkipäiväistä että sitä ei tule edes ajatelleeks että tässä käytetään mitään menetelmää.” (Haastateltava A)

Arkea rikastuttamalla asumisyksikköön halutaan luoda kodinomaisuuden ja hyvän arjen tuntua. Kodinomaisuudella ja hyvällä arjella tarkoitetaan tunnetasolla kokonaisvaltaista hyvinvointia, hyvän olon tuntemuksia ja turvallisuutta. Paitsi että arkisen kodinomaisuuden tuntu rakentuu asiakkaiden persoonallisista tavoista ja elementeistä, joita liitetään tavalliseen elämään asumisyksikön ulkopuolella, se rakentuu ennen kaikkea tunnelmasta, jossa asiakkaat elävät. Kodinomaisuutta ja hyvää arkea tuottaa toiminnat, joissa asiakas saa henkilökohtaista huomiota ja mielihyvää. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi hiusten laittaminen, jalkojen rasvaus, valokuvien katselu – siis loppujen lopuksi ei hoitajalta mitään erityistaitoja vaativaa toimintaa.

”Sen (kuntoutuksen) pitää olla sellasta että se tuo ihmiselle fyysisen lisäksi myös ennen kaikkea sitä sosiaalista ja sitä mielen hyvää. Pyritään niinku vaikuttamaan siihen kokonaisuuteen niin et se ihminen voi siinä hetkessä, siinä yhdessä pienessä hetkessä hyvin. --- Sen takia kuntoutuksen pitäis liittyä siihen arkeen et jokaisessa kohtaamisessa on se kuntouttava näkökulma.” (Haastateltava B)

4.4 Luovalla otteella kiinni oikeisiin asioihin

Mielenkiintoista tässä tutkimuksessa oli se kuinka vahvasti luovien menetelmien koettiin tuovan hoito- ja kuntoutustyöhön iloa ja motivaatiota – sekä hoitajille että asiakkaille. Vaikka toisaalta luovat menetelmät vaativat paneutumista ja koetaan ylimääräiseksi työksi, niin kuitenkin niiden koettiin tuovan arkeen niin paljon kaivattua iloa, vaihtelua ja motivaatiota, että niiden käyttäminen nähtiin hoito- ja kuntoutustyössä sekä hoitajien että asiakkaiden vuoksi erittäin toivottavana. Asiakkaiden kannalta luovat menetelmät vastaavat juuri niihin tarpeisiin, joiden katsotaan olevan osa hyvää arkea ja hyvää elämää. Hoitajien kannalta luovat menetelmät tuovat työhön mielekkyyttä ja vähentävät liukuhihnatyön tuntua.

”No, tottakai ne tuo asiakkaalle iloa. Ja hoitajalle sisältöä ja monipuolisuutta siihen arkeen. Ja varmaan voimavaroja myös siihen työssä jaksamiseen.”
(Haastateltava E)

Luovat menetelmät nähdään käyttökelpoisena työvälineenä arjen tunnetilojen säätelyssä ja tunnetilojen kuvaamisessa. Omien tunteiden hallitseminen ja sanoittaminen saattavat vaikeutua niin ikääntymisen mukanaan tuomien muutosten johdosta kuin psyykkisen sairauden myötä, jolloin luovilla menetelmillä voidaan päästä käsiksi muuten hankalasti tavoitettaviin tunnepuolen asioihin. Luovat menetelmät toimivat niin vanhus- kuin mielenterveystyössä psyykkisen eheytyksen välineenä. Menetelmällisesti luovien menetelmien merkitys hoito- ja kuntoutustyössä korostuu siis tunnetyön työvälineenä, asiakkaita aktivoivana menetelmänä ja asiakkaiden kokonaisvaltaista hyvää oloa lisäävänä arjen rikastuttajana.

4.5 Työntekijä koko persoonallaan

Luovat menetelmät vastaavat menetelminä hyvin haastateltavien kuvaamiin hoito- ja kuntoutustyön avaintavoitteisiin ja ihanteisiin. Nämä hoito- ja kuntoutustyön ydintavoitteet ovat sellaisia, joissa työntekijän persoonallisuuden ja vuorovaikutustaitojen merkitys korostuu. Näin ollen käyttääkseen luovia mene-

telmiä hyväkseen tunne- ja vuorovaikutustyössä, työntekijän täytyy tuntea omat tapansa olla luova ja löytää itselleen luontevasti sopivat keinot käyttää luovia menetelmiä.

”Voiks luovia käyttää niin et kaikki käyttää samalla lailla?” (Haastateltava C)

”Se, että jokainen hoitaja voisi sillä omalla tavallaan rikastuttaa sitä omaa työtänsäkin ihan extempore, ja pystyis olemaan kokonaisuutena ihmisenä siinä arjessa ja silloin vastaanottamaan myös sitä asiakasta kokonaisuutena kun itsekin on niinkun kaikilla taidoillaan tai osa-alueilla, ei pelkästään ammatillisen osaamisen kautta. Silloin se vuorovaikutuskin on mun mielestä parempaa, se on kokonaisvaltaisempaa.” (Haastateltava B)

Kaikki haastateltavat korostivat sitä, ettei hoito- ja kuntoutustyössä voi painostaa ketään luovien menetelmien käyttämiseen. Luovuus pitää nähdä monipuolisesti – ei ainoastaan taideosaamisena. On erilaisia tapoja olla luova työssään, ja tätä näkemystä halutaan vahvistaa. Työntekijöiden erilaiset persoonallisuuden piirteet ovat asiakkaille rikkaus. Ei ole tarkoituksenmukaista että kaikkien pitäisi rakastaa draamaa tai ahdistua siitä ettei sitä rakasta. Työntekijän näkökulmasta luovien menetelmien halutaan tuovan työhön lisää mielekkyyttä kun työtä on mahdollisuus tehdä enemmän oman persoonan kautta. Etenkin hoito- ja kuntoutustyössä, jossa oma persoona on keskeinen työväline, olisi tärkeää tunnistaa itselle ominaiset keinot, joilla voi lisätä omaa ja asiakkaiden hyvinvointia arjessa.

”Jotenkin haluais ajatella sen luovuuden mahdollisimman laajasti. Et se ei ole vain laulamista tai soittamista et se ei ole vain jotain tiettyä vaan se luovuus siellä hoitotilanteissa voi olla äärettömän monipuolista.” (Haastateltava E)

”Mikä ilo ja into siinä on jos se on semmosta pakkopullaa hoitajalle, eikö se välity sille asiakkaallekin? Eiks se oo parempi et semmonen joka tykkää sitä tehdä niin se tekee?” (Haastateltava C)

Jokaisella työntekijällä on ominainen tapansa rikastuttaa arkea, mutta välttämättä sitä omaa tapansa ei itsekään tunnista. Arkirutiinit ja etenkin kiire hu-

kuttavat persoonallisuuden ja luovuuden työpaikan kulttuuriin. Arjen luovuuden kynnystä madaltaisi haastateltavien mukaan sen oivaltaminen, ettei toiminnan tarvitse olla mitenkään superhienoa ja onnistua yli odotusten vaan tavalliset taidot riittävät. Tähän nimenomaan toivottiin koulutusta henkilökunnalle. Koulutusta tarvitaan erilaisten menetelmien ja välineiden kokeilemiseen, jolloin voi pohtia omaa persoonallisuuttaan ja löytää itselleen luontevan tavan toteuttaa luovuutta työssään. Sitä, minkä itse on kokenut, on helpompi ohjata muille. Luovien menetelmien hyödyntäminen hoitohenkilökunnan koulutuksissa toimii myös työssä jaksamisen tukena.

4.6 Asiakkaana elämänmittainen identiteettikriisi

Jotta luovat menetelmät vastaavat hoito- ja kuntoutustyön tavoitteisiin, on toiminnan oltava asiakaslähtöistä. Työyhteisössä pitää olla aikaa yhdessä keskustella ja pohtia, mikä on yksikön perustehtävä, millaisia ovat asiakkaat ja heidän tarpeensa, ja millä keinoin näihin tarpeisiin arjessa vastataan. Ulkopuolisten esiintyjien tuottamat kulttuurielämykset ovat tärkeitä ja vastaavat tietynlaisiin tarpeisiin. Suunnitelmallinen ja hyvin valmisteltu luova toiminta puoltaa paikkansa hoito- ja kuntoutustyössä, mutta sen lisäksi pidettiin tärkeänä, että arjessa olisi tilaa myös spontaanille toiminnalle, joka etenee asiakkaiden ehdoilla.

”Jos aina vaan annettais niin ei sekään et eihän siihen vois osallistua niin hyvin että jos joku sulle aina vaan esittää jotain. He (asiakkaat) ois varmaan jo ulkopuolisia siinä.” (Haastateltava D)

Kaikille asiakkaille ei sovi samanlainen toiminta, eiväthän hoitajatkaan pidä kaikki samoista asioista. Asiakkaiden yksilöllisyyttä ja henkilökohtaisia tarpeita pyritään huomioimaan arjessa muun muassa selvittämällä heidän aikaisempaa elämäänsä ja harrastuksiaan kyselyillä sekä yhteistyössä omaisten kanssa. Asiakkaan yksilöllisten piirteiden ja tarpeiden tuntemisessa korostuu omahoitajan rooli. Kaikki hoito- ja kuntoutustyö perustuu asiakkaan tuntemiseen, mutta erityisesti kun tahdotaan tuoda asiakkaan arkeen jotakin luksusta tai toimia luovasti hänen kanssaan, korostuu asiakkaan tuntemisen merkitys.

Kaikki eivät ilahdu tanssiin kutsusta, mutta jollekin se voi olla mahdollisuus viimeinkin päästä pyörähtelemään musiikin tahdissa. Paitsi että luovien menetelmien käyttäminen edellyttää asiakkaan tuntemista, ne voivat olla keino oppia tuntemaan asiakasta kokonaisvaltaisemmin.

4.7 Henkisesti esteetön työyhteisö

Luovien menetelmien käyttämistä hoito- ja kuntoutustyössä edistää menetelmien merkityksen ymmärtäminen työn tavoitteiden näkökulmasta. Vaikka työntekijä näkee luovat menetelmät työssään hyödyllisiksi, edellyttää menetelmien käyttäminen osana omaa työtä työntekijältä innokkuutta ja itsensä liikkoon laittamista. Jos työntekijä voi työssään hyvin ja ilmapiiri työpaikalla on myönteinen, työntekijä haluaa ehkä tuoda työhönsä muutakin kuin ainoastaan sen välttämättömän panoksen.

”Se vaatii sellasen työyhteisön et sä voit luottaa työyhteisöön. Ja semmosen työyhteisön joka myös tukee sitä mitä sä teet. Että kauheen raskastahan se olis jos yrittäs erilaisia luovia ryhmiä tai käyttää luovia jos muut olis et mitähän se nyt taas touhuaa, miks ei se oo täällä tekemässä näitä perustehtäviä. Ja kyllähän se esimieheltäkin vaatii sitä et mahdollistaa tän tyyppisen toiminnan.”
(Haastateltava C)

Jos luovat menetelmät edellyttävät hyvää ilmapiiriä työyhteisössä niin varmasti ne myös edistävät sitä sen ilon ja myönteisyyden myötä, jota asiakkaat ja työntekijät kokevat luovien menetelmien tuovan hoito- ja kuntoutustyöhön. Vaikka luovien menetelmien käyttäminen edellyttää työntekijätasolla oman persoonallisen tavan löytämistä, edellyttää se työyhteisön tasolla jonkinlaista yhteistä sopimusta siitä, mikä on hyväksyttyä ja toivottavaa. Työntekijät tarvitsevat arjessaan varmuuden, että tekevät oikeita asioita, ja etteivät ainakaan toimi väärin. Tässä tulee merkittäväksi esimiehen rooli. Hänen tukensa ja kannustuksensa on tärkeää kun työntekijä hakee lupaa ja rohkaisua toteuttaa suunnittelemaansa asioita työssään.

”Kyllä moni hoitaja tuo sen ja haluaakin että esimies tietää mitä hän on tehnyt asiakkaan kanssa, ja on suunniteltu sellasta ja sellasta juttua.” (Haastateltava E)

Työyhteisön yhteistä näkemystä ei voi saavuttaa ilman yhteistä keskustelua. Yhteiset koulutuspäivät ja työnohjaus vahvistavat yhteistä näkemystä, mutta tärkeää on myös arjen tilanteissa jakaa ajatuksia ja kokemuksia onnistumisista ja epäonnistumisista.

5 POHDINTA

Hoito- ja kuntoutustyön arjen tarkastelu luovien menetelmien kautta nosti aiheistostani esille kaksi selkeää työn tekemisen ulottuvuutta: tehokkaan arjen (nykyisyyden) ulottuvuuden ja luovan arjen (tulevaisuuden) ulottuvuuden. Tehokasta arkea leimaa hoito- ja kuntoutustyössä suorittaminen, jossa läsnä on jatkuva asiakkaiden kohtaamisen ja työtehtävien suorittamisen ristiriita. Eettiset näkökohdat ovat vahvasti esillä, mutta arjen kiire ei mahdollista työn tekemistä omien ihanteiden mukaisesti. Sosiokulttuurisen työn ydintavoitteet tai ihmiskäsitys eivät oikeastaan ohjaa työtä, vaan arjen realiteetit kuten asiakkaiden kunto ja henkilökunnan määrä vaikuttavat siihen, mitä työ pitää sisällään. Holistisen ihmiskäsityksen olemuspuolista korostuu hoito- ja kuntoutustyön tehokkaassa arjessa se, joka on sairas.

Koska arjen realiteetit koostuvat niukoista resursseista, johtaa se siihen, että työssä korostuu tekeminen ihmisen kohtaamisen kustannuksella. Tehostamisen kulttuurissa mitataan suoritteita, jolloin konkreettisia toimenpiteitä aletaan pitää työn tavoitteina, siis keinot muuttuvat tavoitteiksi. Vastaaviin havaintoihin ovat päätyneet esimerkiksi Palomäki ja Toikko (2007) sekä Koskela (2007). Miksi sitten arvot ja eettiset näkökannat tulevat esille niin voimakkaasti myös tekemisen kulttuurissa? Martti Lindqvistin (2002, 237) mukaan kyse voi olla siitä, että arvot ja etiikka perustuvat omaantuntoon ja omaksuttuun moraaliin, jolloin työntekijä kantaa niitä aina mukanaan. Sen sijaan hoito- ja kuntoutuspalveluja koskevan lainsäädännön säätämisestä ja valvomisesta vastaa yh-

teiskunta. Ihmisten välinen ymmärtämys ja huolenpito eivät perustu lainsäädäntöön vaan omaksuttuun moraaliiin. (Lindqvist 2002, 237.)

Luovan arjen ulottuvuudessa työn lähtökohtana toimivat sosiokulttuurisen työn ydintavoitteet. Ihmisen kokonaisvaltaisiin tarpeisiin pyritään löytämään luovia ratkaisuja niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin näkökulmasta. Modernissa maailmassa koko eliniän jatkuva henkinen kasvu asettaa myös hoito- ja kuntoutustyölle uudenlaisia menetelmällisiä vaatimuksia (Baltes & Freund 2006, 36–37). Luovilla menetelmillä päästään kiinni itse asiassa hoito- ja kuntoutustyön ytimeen, vaikka näihin päiviin asti luovat menetelmät on nähty hoito- ja kuntoutustyön arkea piristävänä viriketoimintana. Mielestäni tästä löytyy yksi selitys sille, miksi minunkin tutkimuksessani luoviin menetelmiin liittyi niin paljon myönteisiä kokemuksia ja iloa: ne toimivat välineenä juuri niiden asioiden toteuttamiseen, jonka vuoksi hoito- ja kuntoutustyötä tehdään.

Paitsi että luovien menetelmien käyttäminen edellyttää asiakkaan tuntemista, voi se olla oiva keino löytää asiakkaasta aivan uusia puolia. Vanhuus ja mielenterveysongelmat näyttäytyvät usein hoito- ja kuntoutustyön arjessa elämänkokonaisuudesta erillisenä raihnaisuuden kertymänä. Tehokkaan arjen kulttuuriin tämä näkökulma sopii mukisematta. Luovan arjen kulttuurista käsin pyritään sen sijaan löytämään hankalan käyttäytymisen takaa ihminen, jolla on tarina kerrottavanaan, ja uudet tarinat vasta syntymässä. (Palomäki & Toikko 2007, 284–285.) Paitsi, että luovat menetelmät voivat tuoda asiakkaan elämään mielekkyyttä, voivat ne auttaa hoitajaa ymmärtämään asiakasta paremmin, mikä sekin voi jo tuoda hankaliin tilanteisiin helpotusta. Vanhusten hoitotyössä viitataan usein muisteluun ja mielenterveyskuntoutuksessa elämäntarinan kertomiseen. Molemmissa tapauksissa elämäntarinan kertominen toimii eheyttävänä ja kuntouttavana elementtinä kun elämäntapahtumia on mahdollisuus käsitellä hallittaviksi kokemuksiksi. (Koskisuus 2004, 89.) Mielestäni tarinallisuuden pitäisi jatkua ja kattaa myös asumisvaihe hoito- tai kuntoutusyksikössä, eihän asiakkaan tarina sentään siihen pääty kun hänestä tulee palvelujen käyttäjä. Hoito- tai palveluyksikössä pitkään asuville kertyy yhteisiä muistoja, joiden muistelu voi lisätä yhteisöllisyyttä ja kuulumista johonkin.

Hoito- ja kuntoutuspalveluiden perustyötä ei missään nimessä ole tarkoitus väheksyä luovan arjen nimissä. Päinvastoin, perustyö muodostaa arjen raamit ja on sitä työtä, jolla turvataan asiakkaiden hyvinvointi. Perustyön tekemiseen pitää saada sille kuuluva työrauha, sillä hoito- ja kuntoutustyöhön ei vain sovi tehokkuusvaatimusten mukanaan tuoma liukuhihnameininki. Talouden heilah- telut heijastuvat yritystoimintaan ja vientiin, mutta missä vaiheessa hoito- ja kuntoutustyön tavoitteeksi tuli taloudellisten säästöjen aikaan saaminen? Mie- lestäni sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisen tehtävänä on aina perustella työnsä eettisistä lähtökohdista. Kuuluuko asianmukaiseen hoitoon tekeminen muttei kohtaaminen? Tekemisen ja kohtaamisen ristiriita korostuu sitä näky- vämmin, mitä lähempänä ollaan hoitotyön käytäntöä. Jos työstä puuttuu koh- taamisen elementit, jää sen arvopohjainen hyöty pimentoon. (Palomäki & Toikko 2007, 286.)

Tehokkuudesta muodostuu ajan myötä osa yhteisön toimintakulttuuria. Uu- denlaisten tapojen, käytäntöjen ja ajatusmallien omaksuminen vaatii työyhtei- sössä paljon keskustelua, koulutusta ja työnohjausta, kuten haastateltavatkin asian ilmaisivat. Vaikka luovat menetelmät ovat välineitä hoito- ja kuntoutus- työn olennaisiin tavoitteisiin, avainongelmana tällä hetkellä on menetelmälli- sen osaamisen puute. Koulutusta ja työnohjausta tarvitaan, jotta henkilökunta saa kokemuksia erilaisista menetelmistä, jotka soveltuvat nimenomaan hoito- ja kuntoutustyön tavoitteisiin. Useammassakin haastattelussa nousi esille, että hoito- ja kuntoutustyöhön kaivataan sellaista matalan kynnyksen toimintaa, jonka vetäminen ei vaadi erityistaitoja, ja jota on helppo toteuttaa ilman isom- pia ennakkovalmisteluita. On aivan ymmärrettävää, että arjen työssä otollinen luovan toiminnan hetki menee helposti ohi, ellei ole valmiita ideoita mitä voisi tehdä. Spontaanius ja tilanteisiin tarttuminen edellyttävät nimenomaan val- miuksia vetää niin sanotusti hihasta tilanteeseen sopivaa toimintaa. Näin ollen koulutus ja kokemukset luovien menetelmien käyttämisestä madaltavat kyn- nystä käyttää menetelmiä arjen tilanteissa.

Menetelmällisen koulutuksen lisäksi hoito- ja kuntoutushenkilökunnan haas- teena on löytää oma luovuutensa. Luovuuteen ei voi pakottaa ketään, mutta varmasti jokaisella on omat vahvat alueensa, joita käyttämällä arkeen saa- daan elämän makua. Koska hoito- ja kuntoutustyössä työntekijän persoonalli-

suus on erittäin keskeinen työväline, on välttämätöntä löytää ensin oma luovuutensa ja tunnistaa omat kulttuuriset latauksensa, jotta voi työssään toimia oman persoonansa kautta. Luovuutta ajatellaan ehkä liikaa taiteen näkökulmasta. Ellei ole taiteellisesti lahjakas, saattaa kuvitella, ettei ole luova lainkaan. Näin menettää ainoastaan mahdollisuutensa nauttia arjen luovuudesta! Luovissa toiminnoissa syntyy nimittäin niin sanottuja flow-tiloja, joissa ihminen voi yllättää ja ylittää itsensä. (Ojanen 2006, 25.)

Myös työyhteisön tasolla tarvitaan yhteistä arviointia, millaiset asiat edistävät asiakkaiden elämän laatua, mitkä asiat tekevät arjesta elämisen arvoista ja millaiset luovat menetelmät voisi palvella oman yksikön toiminnan tavoitteita. Näin tarpeita voi huomioida paremmin myös täydennyskoulutus suunnitelmisissa. Henkilökunnan hyvinvointi, työssä jaksaminen ja myönteinen ilmapiiri työpaikalla ovat jo sinänsä tavoiteltavia asioita. Henkilökunnan hyvinvointi vaikuttaa myös asiakkaiden hyvinvointiin, joten panostaminen kumpaankin tahansa ruokkii itseään. Luovuus edellyttää vapauttavan ilmapiirin, joka ei tarkoita sitä että jokainen touhuaa mitä itse haluaa. Työpaikalla on ehdottomasti oltava yhteisesti jaetut säännöt ja tavoitteet, joihin työntekijät voivat sitoutua, koska selkeässä toimintakulttuurissa on helpompi olla luova. (Csikszentmihalyi 2005, 133.)

Näin lopuksi haluan kiittää tutkimukseeni osallistuneiden yksiköiden esimiehiä, sillä he avasivat minulle oven erittäin mielenkiintoiseen tutkimuskohteeseen. Vaikka tässä työssäni olen nostanut esiin hoito- ja kuntoutustyön arjessa valitsevan tekemisen ja kohtaamisen ristiriidan, sekä monia muita arjen kehittämiskohteita, niin haluan kuitenkin korostaa, että tunnelmat, jotka minulle jäivät haastatteluista, olivat ehdottoman myönteiset. Minulle jäi vaikutelma, että asiakkaita hoidetaan ja halutaan hoitaa lämminhenkisesti, kunnioittavasti ja heidän tarpeitaan huomioiden. Asumisyksiköiden arjessa on paljon iloa ja innokkuutta uusien asioiden kokeilemiseen. Tästä syystä toivon, että sain välitettyä lukijalle sosiokulttuuriseen näkökulmaan peilaten riittävän hyvin sen arjessa elävän hyvän mitä on olemassa – sitä nimittäin todella on!

”Arjen kauneus ja syvyys piilee hetkissä, joina tajuamme elämän yksinkertaisuuden ja suuruuden. Taide valaisee meille näitä tunteuksia kuvien, sävelten ja sanojen avulla.”

(Blomqvist-Suomivuori n.d., 60.)

LÄHTEET

Andreev, T. ja Eloniemi-Sulkava, U. 2002. Toiminnalliset taideryhmät kuntouttavassa hoidossa. Opas dementoituneiden hoitajille. Espoo: Elämänlaatua dementoituneille ry.

Andreev, T., Eloniemi-Sulkava, U., Aavaluoma, S. & Kyrölä, U-M. 2002. Toiminnalliset taideryhmät dementoituneiden kuntouttavassa hoidossa. Projektiraportti. Kuopion Liikekirjapaino Oy.

Baltes, P.B. & Freund, A. M. 2006. Ihmisen vahvuudet ja viisaus. Teoksessa Ihmisen vahvuuksien psykologia. Toim. Aspinwall, L. G. & Staudinger, U. M. Helsinki: Edita Prima Oy

Blomqvist-Suomivuori, L. n.d. Taide-elämysten merkitys hoitotyössä. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto TJS, 60-75.

Caprara, G. V. & Cervone, D. 2006. Persoonallisuus toimivana, itsesäätelävänä järjestelmänä. Teoksessa Ihmisen vahvuuksien psykologia. Toim. Aspinwall, L. G. & Staudinger, U. M. Helsinki: Edita Prima Oy, 69-82.

Csikszentmihalyi, M. 2005. Flow – elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Rasalas Kustannus. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. p. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Hakonen, S. 2008. Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa Kulueraistä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Toim. Suomi, A. & Hakonen, S. Juva: PS-kustannus, 33-52.

Hall, S. 2002. Identiteetti. 4. P. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Hirsjärvi, S., remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 5. p. Tampere: Tammer-Paino.

Hohenthal-Antin, L. 2001. Luvan ottaminen – ikäihmiset teatterin tekijöinä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Hohenthal-Antin, L. 2006. Luovuudesta voimaa ja iloa. Teoksessa Hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista. HAKKU-projektin loppuraportti. Mikkelin ammattikorkeakoulu. A: Tutkimuksia ja raportteja 13, 35-39.

Hyvinvointia luovasta toiminnasta. 2009. Lysti –hankkeen kotisivut. Viitattu 27.11.2009. [Http://www.jamk.fi/tutkimus/projekteja/lysti](http://www.jamk.fi/tutkimus/projekteja/lysti).

- Jyrkämä, J. 2003. Ikääntyminen, toimintakyky ja toimintatilanteet. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. Hakonen, S. & Marin, M. Juva: PS-kustannus, 94-103.
- Kallinen, K. 2006. Towards a Comprehensive Theory of Musical Emotions. A Multidimensional Research Approach and Some Empirical Findings. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.9.09 <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2729-6>.
- Kemppi, L. 2008. Taide kantaa ja kannattaa. Taidetoiminnan merkitys eläkeiässä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos. Viitattu 1.9.09 https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18934/URN_NBN_fi_jyu-200809145734.pdf?sequence=1
- Koskela, H. 2007. ”Rikosajatuksia” vanhusten laitoshuollosta. Teoksessa Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Toim. Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. Juva: PS-kustannus, 289-305.
- Koskisuus, J. 2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kyllönen, L. 1994. Kuvataide itsehoidon välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. Teoksessa Taide psykososiaalisen työn välineenä. Toim. Ahonen- Eerikäinen, H. Pieksämäki: Raamattutalo, 187-198.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43.
- Laitinen, A. 2007. Syntykö itseys tulkinnoissa vai edeltääkö se niitä? Teoksessa Persoonia vai ihmisiä. Toim. Kotkavirta, J. Helsinki: Yliopistopaino, 136-185.
- Lehtonen, M., Ahoranta, P., Erämaa, S., Kosonen, E. Ja Pitkänen, J. (toim.) 2006. Hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista. HAKKU-projektin loppuraportti. Mikkelin ammattikorkeakoulu. A: Tutkimuksia ja raportteja 13.
- Lindqvist, M. 2002. Vanheneminen, etiikka ja elämän arvot. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Toim. Heikkinen, E. & Marin, M. Vammala: Tammi, 233-261.
- Lundahl, R., Hakonen, S. & Suomi, A. 2007. Taide ja kulttuuri – innovaatiota seniori- ja vanhustyöhön. Teoksessa Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Toim. Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. Juva: PS-kustannus, 253-269.

Mustalahti, T. 2006. Taide terveyden edistämisen keinona elämäntilanteen siirtymisissä. Kirjallisuuskatsaus ja käsitteanalyysi. Terveyskasvatuksen pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Viitattu 24.11.09 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2006199>.

Notko, T. 2007. Asiakaslähtöisyys iäkkäiden mielenterveyskuntoutujien tukemisessa. Teoksessa Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Toim. Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. Juva: PS-kustannus, 235-252.

Ojanen, M. T. 2006. Kulttuuri ja taide tuottaa hyvinvointia ja terveyttä. Teoksessa Hyvinvointia ja kuntoa kulttuurista. HAKKU-projektin loppuraportti. Mikkelin ammattikorkeakoulu. A: Tutkimuksia ja raportteja 13, 23-26.

Palomäki, S-L. & Toikko, T. 2007. Tekemisen ja kohtaamisen ristiriita vanhustyössä. Teoksessa Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Toim. Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. Juva: PS-kustannus, 271-287.

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino

Ruohonen, E. N.d. Hoitaminen – ”taiteista kaunein”. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto TJS, 22-59.

Saarelainen, R. n.d. Taide ja luovuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto TJS, 95-111.

Saarenheimo, M. 2003. Merkityksellinen elämä. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. Hakonen, S. & Marin, M. Juva: PS-kustannus, 44-56.

Sederholm, H. n.d. Taide on vahva lääke. Teoksessa Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toim. Ukkola, I. Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto TJS, 8-21.

Seppänen, P. 2006. Hyvää oloa vanhainkotiin arjen pienillä kulttuuriteoilla. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 1.9.09 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200626>.

Suomi, A. 2003a. Menetelmällisyyden perusteluja. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. Hakonen, S. & Marin, M. Juva: PS-kustannus, 107-110.

Suomi, A. 2003b. Puhe- ja tunnetyö seniori- ja vanhustyössä. Teoksessa Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Toim. Hakonen, S. & Marin, M. Juva: PS-kustannus, 122-129.

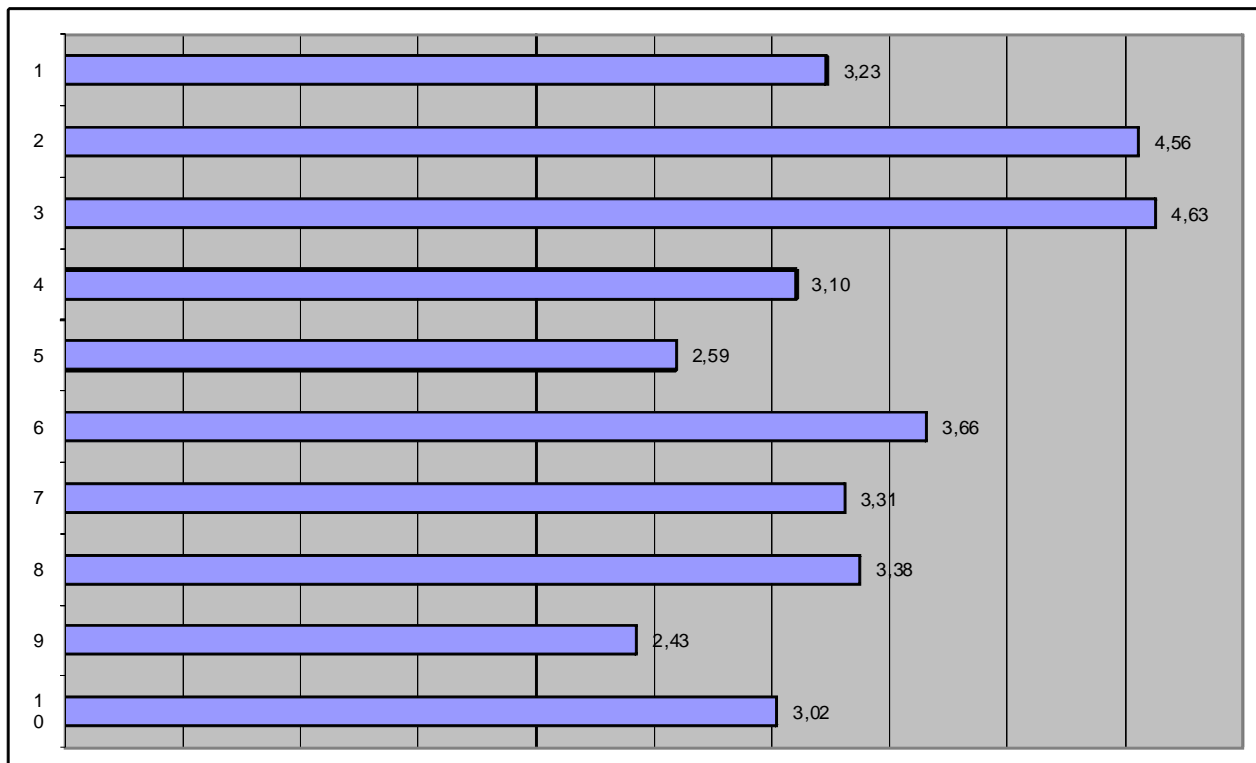
Tarkki, A. 1994. Luovan toiminnan kuntoutuspaketti – kokemuksia musiikki- ja kuvataideterapian yhteiseltä leirilältä. Teoksessa Taide psykososiaalisen työn välineenä. Toim. Ahonen- Eerikäinen, H. Pieksämäki: Raamattutalo, 116-121.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Ukkola, I. (toim.) 2001. Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS.

LIITE 1: ALKUKARTOITUKSEN KOONTI

1. Minulla on riittävästi tietoa ja taitoa voidakseni käyttää luovia menetelmiä työssäni
2. Haluan käyttää luovia menetelmiä työssäni
3. Luovien menetelmien käyttäminen sopii mielestäni hoito- tai muuhun asiakastyöhön
4. Työyhteisössäni vallitsee yhteinen näkemys luovien menetelmien käyttämisestä työssämme
5. Luovien menetelmien käyttäminen työpaikallani on suunnitelmallista
6. Työyhteisössäni suhtaudutaan rohkaisevasti luovien menetelmien käyttämiseen
7. Työpaikkani tilat soveltuvat hyvin luovien menetelmien käyttämiseen
8. Työpaikaltani löytyy materiaalia (ohjeita, välineitä) luovien menetelmien käyttämiseen
9. Luovien menetelmien käyttämiseen on varattu viikko-ohjelmassa riittävästi aikaa
10. Luovat menetelmät ovat osa asiakkaiden / potilaiden kuntoutus- tai hoitosuunnitelmaa

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO

Hoito- ja kuntoutustyön tavoitteet

- Viralliset työtä ohjaavat säädökset ja ohjeet
- Yksikön toiminta-ajatus, arvot ja tavoitteet
- Hyvä hoito, laitosasuminen elämänvaiheena

Hoito- ja kuntoutustyön arki ja avaintehtävät

- Mistä työ rakentuu arjessa
- Keskeiset hoidon elementit / olennaiset tehtävät
- Mikä tai kuka määrittelee hoidossa / kuntoutuksessa keskeiset tehtävät?
- Työyhteisön yhteinen näkemys?
- Kirjoittamattomat säännöt koskien työn priorisointia?
- Suunnitelmallisuus? Ajankäyttö? Resurssit?

Hoito- ja kuntoutustyön tavoitteiden ja arjen kohtaaminen

- Työn tavoitteet suhteessa resursseihin ja arjen työhön?

Luovat menetelmät suhteessa hoito- ja kuntoutustyön tavoitteisiin

- Miten luovat menetelmät sopii hoitotyöhön?
- Mitä asioita luovat menetelmät tuo hoitotyöhön?
- Mitä hoitotyön tavoitteita luovilla menetelmillä voi saavuttaa?
- Kuinka tärkeitä kokonaisuuden kannalta nämä tavoitteet ovat?
- Luovien menetelmien käyttämisen perustelut kokonaisuuden kannalta?

Luovien menetelmien asema hoito- ja kuntoutustyössä

- Millainen asema luovilla menetelmillä on tämän hetken hoitotyössä?
- Kuinka tärkeää luovien menetelmien käyttäminen on?
- Millaisia mahdollisuuksia on käyttää luovia menetelmiä hoito- ja kuntoutustyössä?
- Millaisia esteitä luovien menetelmien käyttämiselle on?

Luovien menetelmien vakiintuminen hoito- ja kuntoutustyön arkeen

- Vaatiiko luovien menetelmien vakiintuminen osaksi hoitotyötä muutoksia
  - työn organisoinnissa, ajankäytössä, resursseissa
  - henkilökunnan taidoissa / asenteissa
  - muuta
- Mitkä tekijät edistävät hoito- ja kuntoutustyössä luovien menetelmien käyttämisen
  - suunnitelmallisuutta
  - työyhteisön yhteistä näkemystä
  - mahdolliset haasteet?